

Yolanda Ruiz Ruiz

L'ADQUISICIÓ DE LLIBRES FETA PER SALVADOR SANPERE I MIQUEL L'ANY 1890, ORIGEN DE LA BIBLIOTECA JOAQUIM FOLCH I TORRES DEL MUSEU NACIONAL D'ART DE CATALUNYA

Introducció

La Biblioteca Joaquim Folch i Torres del Museu Nacional d'Art de Catalunya (fig. 1) és un centre de referència per a la investigació de l'art català. La seva missió principal és donar suport als tècnics del museu, tot i que el fons documental també està a disposició del públic extern.

Aplega un fons especialitzat de més de 150.000 volums sobre art, història, arqueologia, museologia, conservació, restauració, fotografia i numismàtica —entre d'altres—, una àmplia col·lecció de revistes nacionals

Matèria, núm. 13, 2018
ISSN 1579-2641, p. 35-49

Recepció: 24-7-2017
Acceptació: 19-4-2018

1. Biblioteca Joaquim Folch i Torres del Museu Nacional d'Art de Catalunya.

¹ Salvador Sanpere i Miquel (Barcelona, 1840 – Barcelona, 1915) va ser una de les figures clau en la promoció de les arts industrials a Barcelona els anys anteriors al Modernisme. L'any 1890 fou designat per formar part de la comissió organitzadora del Museu de Reproduccions Artístiques i comissionat per l'Ajuntament de Barcelona per viatjar a diferents països europeus i realitzar les adquisicions oportunes per bastir la col·lecció del museu. Veg. Mireia FREIXA I SERRA, «Un intelectual inquieto. Salvador Sanpere i Miquel y su incidencia en el impulso de las artes decorativas e Industriales en Cataluña», *Además de: revista online de artes decorativas y diseño*, núm. 1, 2015, p. 29-40. La seva documentació personal es conserva a l'Arxiu Històric de la Ciutat amb el topogràfic AHCB3-271/5D.58.

² Algunes de les seves denominacions han estat: Biblioteca Gràfica del Museu de Reproduccions Artístiques, Biblioteca Pública Especial d'Art, Biblioteca Especial d'Art dels Museus, Biblioteca Especial d'Art i Arqueologia, Biblioteca d'Art de la Comissaria de Museus, Biblioteca de los Museos de Arte de Barcelona, Biblioteca dels Museus d'Art, Biblioteca General d'Història de l'Art, Biblioteca d'Història de l'Art, Biblioteca del MNAC i, actualment, Biblioteca Joaquim Folch i Torres.

³ Pel que respecta a les seves seus, han estat les següents: Palau de la Indústria, Parc de la Ciutadella (1891-1902);

i estrangeres, un apartat de fons especials que inclou manuscrits, incunables, targetes postals, edicions de bibliòfil i obres editades abans del 1900, a més d'un arxiu de premsa i una secció de petits catàlegs d'exposicions. El seu patrimoni bibliogràfic és un bon exemple de la historiografia artística i constitueix un fons de gran valor per als estudiosos de l'art. El seu nucli, com mostrarem en l'article, està constituït per l'adquisició de llibres feta per Salvador Sanpere i Miquel l'any 1890.¹

Origen de la Biblioteca Joaquim Folch i Torres

El passat de la Biblioteca Joaquim Folch i Torres és centenari i sempre ha estat lligat als museus de Barcelona. Durant un llarg període va ser de titularitat municipal fins que l'any 1990, amb la promulgació de la Llei 17/1990, de 2 de novembre, de museus, es va integrar en l'organigrama del Museu Nacional d'Art de Catalunya.

Al llarg de la seva història ha conegut noms diferents² i ha demostrat tenir un caràcter itinerant,³ però les referències a l'origen són escasses. La primera notícia que hem localitzat data de l'any 1914, en una ressenya del *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*, i el situa en produir-se la fusió dels museus municipal i provincial de Barcelona sota el patronat de la Junta de Museus,⁴ igual que les informacions que consten en la guia sumària dels museus d'art i d'arqueologia de Barcelona de l'any 1915 i en l'article de *La Veu de Catalunya. Pàgina Artística* del mateix any.⁵

El 1935 el bibliotecari Esteve Cladellas, amb motiu de la inauguració de la nova seu al casal de la Junta del Poble Espanyol, publicà un article en el *Butlletí dels museus d'art* sobre un parell de qüestions relatives a la seva història: el reaprofitament de mobiliari de l'Exposició Universal del 1888 i la ubicació al primer pis del Museu de la Ciutadella.⁶

L'any 1982, la publicació *Biblioteca dels Museus d'Art* afirmava que l'embrió de la biblioteca era un petit nucli d'obres de consulta per a ús del personal tècnic dels museus de Barcelona, creat a la darrereria del segle XIX a conseqüència de la recerca i aplegament d'objectes d'art iniciat amb l'Exposició Universal del 1888.⁷ Altres publicacions posteriors⁸ apunten igualment l'organització de l'Exposició Universal del 1888 com la causant de l'aplegament d'un conjunt de llibres per a ús dels tècnics municipals.

Cap d'aquestes assenyala la creació del Museu de Reproduccions Artístiques com a responsable de la formació d'una biblioteca auxiliar que, segons el nostre parer, és el germen de l'actual Biblioteca Joaquim Folch i Torres. No va ser fruit de la casualitat, sinó la conseqüència directa i meditada del procés d'organització del museu i de l'objectiu pedagògic al qual responia.

L'Exposició Universal de Barcelona. La formació del Museu de Reproduccions Artístiques i de la seva biblioteca⁹

Finalitzada l'Exposició Universal de l'any 1888,¹⁰ l'Ajuntament de Barcelona es plantejà la reutilització dels seus edificis per acollir els museus municipals que planejava organitzar. Amb aquesta finalitat, el 7 de gener de 1890 es va constituir la Comissió Especial per a la Conservació dels Edificis del Parc i Creació i Foment dels Museus Municipals per tal de distribuir els béns procedents de l'Exposició que havien de passar a formar part d'aquests museus. El 9 d'abril del mateix any, Francesc de Paula Rius i Taulet, en representació de la comissió liquidadora de l'exposició esmentada, lliurava a Fèlix Macià i Bonaplata, alcalde de Barcelona, els edificis i els inventaris¹¹ de béns mobles procedents del certamen.

Entre els béns lliurats hi havia la Nau Central del Palau de la Indústria on, més endavant, s'instal·là el Museu de Reproduccions Artístiques. També alguns llibres cedits pels expositors, però es tracten de volums de caràcter científic i tècnic amb destinació específica «a las bibliotecas populares».

La fundació del Museu de Reproduccions artístiques va comportar l'aplegament d'una col·lecció de llibres especialitzats en art i la formació d'una biblioteca auxiliar, com comprovarem al llarg d'aquest treball.

L'ordenació d'un museu de reproduccions artístiques d'arquitectura, escultura i arts sumptuàries fou encarregada a la comissió integrada per Joan Coll i Pujol (alcalde de la ciutat i president), Carles Pirozzini (secretari), Manuel Porcar i Tió, Josep Mascaró i Capella, Josep Milà i Pi, Lluís Sagnier, Ramon de Soriano, Marià Fuster, Gabriel Lluch, el marquès de Sentmenat, Josep Oriol Mestres, Josep Lluís Pellicer, Francesc Soler i Rovirosa, Francesc Miquel i Badia, Salvador Sanpere i Miquel, Lluís Domènech i Montaner i Rafael Puig i Valls (vocals).

Amb la seva organització es materialitzava la idea que Francesc Miquel i Badia havia proposat al *Diario de Barcelona*: la creació d'un museu d'aquestes característiques a imatge dels que ja existien a Viena, Berlín, París i Madrid. Una raó de pes en justificava la creació: les dificultats existents per crear col·leccions amb peces originals —tant per la raresa dels exemplars com pel seu preu elevat— quedaven resoltes amb la creació d'una col·lecció de reproduccions, de pressupost més modest i que alhora permetia tenir a l'abast dels barcelonins «los más selectos ejemplares que el Arte ha dejado como modelos dignos de saludable ejemplo y provechosa enseñanza».¹²

El museu tenia una clara vocació pedagògica i naixia amb la finalitat de respondre a les necessitats formatives d'artistes i industrials. Lluís

Antic Arsenal, Parc de la Ciutadella (1902-1926); Pavelló del Governador, Parc de la Ciutadella (1928-1931); Palau Nacional, Montjuïc i Sala d'Actes de la Casa Comunal del Poble Espanyol, Montjuïc (1931-1933); Casal de la Junta, Poble Espanyol, Montjuïc (1934-1936); Casa Solà-Morales, Olot (1936-1939); Poble Espanyol, Montjuïc (1940-1944); Antic Arsenal, Parc de la Ciutadella (1944-1987); Casa de la Caritat (1987-1990); Convent de Sant Agustí (1991-2004) i Palau Nacional, Montjuïc (2005).

⁴ «Aquesta biblioteca fou fundada en fusionar-se els Museus Provincial i Municipal sots el patronat de l'actual Junta de Museus de Barcelona». «Biblioteca d'Art i Arqueologia del Museu de Barcelona», *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*, vol. I, núm. 2, 1914, p. 134-136: 134. La fusió d'ambdós museus va tenir lloc l'any 1906.

⁵ «Biblioteca especial d'art i arqueologia», *Museus d'art i d'arqueologia de Barcelona: guia sumaria*, Barcelona, s. n., 1915, p. 61-62: 61; i «La Biblioteca: de la guia dels museus», *La Veu de Catalunya. Pàgina Artística*, núm. 309, 1915.

⁶ Esteve CLADELLAS, «La nova instal·lació de la "Biblioteca d'art" al "Poble espanyol" del parc de Montjuïc», *Butlletí dels museus d'art de Barcelona*, vol. V, núm. 45, 1935, p. 37-52: 38. Part del mobiliari utilitzat a la biblioteca es va reaprofitar de l'Exposició Universal del 1888. Pel que fa a la ubicació,

es refereix a l'edifici de l'Antic Arsenal de la Ciutadella, on la biblioteca va ser traslladada des del Palau de la Indústria l'any 1902.

⁷ *Biblioteca dels Museus d'Art*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona. Serveis de Cultura, 1982.

⁸ Rosa REIXATS, «La Biblioteca General d'Història de l'Art», *Barcelona Metròpolis Mediterrània*, vol. 23, 1992, p. 119-121: 119; «La Biblioteca General d'Història de l'Art: un passeig per la història d'un centre viatger», *Full informatiu del MNAC*, març-abril 1992, p. 10-11: 10; Marta TORRA, «La Biblioteca del Museu Nacional d'Art de Catalunya: visión histórica y actualidad», *Educación y Biblioteca*, vol. 176, 2010, p. 107-117: 107.

⁹ El fons de la Junta de Museus (ANC-715-T) que es conserva en l'Arxiu Nacional de Catalunya i s'ha digitalitzat en gran part. El contingut d'aquest treball es basa en la consulta d'aquest fons i, molt especialment, en l'expedient ANC-715-T-1041 que porta per títol «Sessions de la Comissió encarregada de la creació del Museu de Reproduccions Artístiques». Les citacions textuais es transcriuen en l'idioma i l'ortografia originals. També ens ha estat molt útil la consulta de «Museu de Reproduccions artístiques», Andrea GARCÍA, *Museus d'art de Barcelona: antecedents, gènesi i desenvolupament fins l'any 1915*, Barcelona, Museu Nacional d'Art de Catalunya, 1997, p. 316-321.

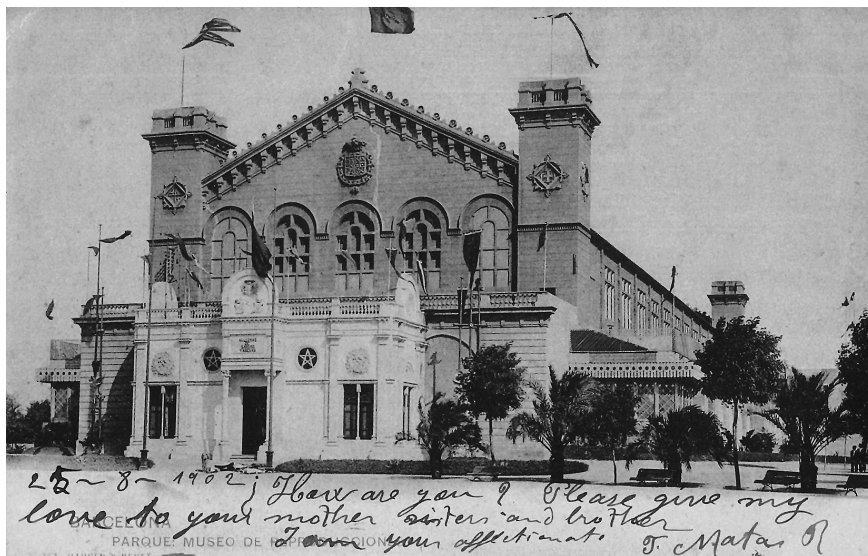
Domènech i Montaner, vocal de la comissió, defensava els beneficis que «la existencia de un Museo de esta clase ha de producir en la instrucción artística y en las producciones industriales de nuestra ciudad»,¹³ en la mateixa línia d'idees que Salvador Sanpere i Miquel havia promogut en les seves memòries d'aplicació de l'art a la indústria.¹⁴

La funció didàctica justificava la necessitat d'una biblioteca de consulta i Josep Lluís Pellicer, secretari director del museu, n'era plenament conscient, com també ho era la seva comissió executiva. La comissió la definia com un element indispensable «para consulta y estudio y en la que podrían figurar las colecciones completas de todos los Museos, reproducciones en conjunto y en detalle de la Artes todas en general, según las divisiones que el Museo comprenda».¹⁵

L'octubre del 1890, la Comissió General del Museu de Reproduccions Artístiques prenia possessió de la nau central del Palau de la Indústria¹⁶ per instal·lar-hi el museu. Les peces més representatives que s'hi volien incloure formaven part del fons de diversos museus estrangers, i l'adquisició de les reproduccions es volia fer en els tallers especialitzats que tenien els museus mateixos. Per aquesta raó, es va comissionar Salvador Sanpere i Miquel per viatjar a diferents països europeus i se'l va autoritzar per tal que «en nombre y representación de la Comisión General del Museo de Reproducciones» pogués gestionar «todo lo relativo á la contratación y compra de objetos, destinados al expresado Museo, y adquisición de catálogos, fotografías, libros, etc.».¹⁷ L'extensa correspondència de Sanpere que es conserva en l'expedient que porta per títol «Sessions de la Comissió encarregada de la creació del Museu de Reproduccions Artístiques» de l'Arxiu Nacional de Catalunya ens permet conèixer quines obres es van adquirir i la raó per la qual es van comprar (fig. 2).

El museu fou inaugurat el 29 de juny de 1891. El discurs inaugural del director Josep-Lluís Pellicer n'emfatitzava la funció pedagògica i didàctica i qualificava la biblioteca d'«elemento de capitalísima importancia para consulta y estudio».¹⁸ Si ens atenim a les declaracions efectuades per Salvador Sanpere i Miquel, el centre no només era important, sinó que era un component imprescindible: «lo esencial era que la Biblioteca existiera y la Biblioteca existe».¹⁹

Gran part dels llibres que Salvador Sanpere i Miquel va comprar en el seu viatge per Europa encara es conserven a la Biblioteca Joaquim Folch i Torres —no hi són tots perquè en el decurs de la història s'han produït diverses segregacions i part del seu fons va anar a parar a les biblioteques d'altres museus— i ens proporcionen un argument sòlid per afirmar que representen el seu nucli.

2. Exterior del Museu de Reproduccions Artístiques. Postal de Hauser i Menet conservada a la Biblioteca Joaquim Folch i Torres. Fons Matas-Ramis.

La biblioteca

La Biblioteca Gràfica del Museu de Reproduccions Artístiques volia formar un banc d'imatges —d'aquí prové el qualificatiu de *gràfica*— en la qual hi havia llibres, gravats i fotografies.

La seva finalitat era servir de complement visual i eixamplar l'horitzó de les col·leccions que s'exposaven al Museu de Reproduccions. Al segle XIX, la Revolució Industrial també arriba a les arts gràfiques i s'hi introdueixen nous sistemes de reproducció d'imatges —des de la litografia fins als procediments fotomecànics—, de manera que es va produir un augment de les publicacions il·lustrades en què la difusió del llibre il·lustrat en color fou un dels trets característics del vuit-cents. Sovint, les il·lustracions esdevenen un argument comercial i es converteixen en veritables protagonistes, en detriment del text, moltes vegades gairebé inexistent.²⁰ Així doncs, els mitjans de reproducció utilitzats en les publicacions van ser un factor determinant en les decisions de compra de Salvador Sanpere; tant, que d'algunes publicacions es pretenia obtenir «láminas para la exposición pública con seguridad de que serán admiradas».²¹

El bibliotecari Esteve Cladellas sosté que, al principi, era un «modest arsenal bibliogràfic del personal tècnic, encarregat de la classificació d'exemplars»,²² però nosaltres opinem que l'objectiu inicial era didàctic i

¹⁰ Aquest esdeveniment va dotar Barcelona d'edificis i béns mobles per fornir els primers museus municipals: el Museu de Belles Arts (inaugurat el 18 de gener de 1891), el Museu d'Arqueologia (el 29 de juny de 1891) i el Museu de Reproduccions Artístiques (també inaugurat el 29 de juny de 1891).

¹¹ La relació d'edificis i inventaris de béns mobles es pot trobar en l'expedient ANC1-715-T-1042: «Sessions de la Comissió Especial per a la Conservació dels Edificis del Parc i Creació i Foment dels Museus Municipals. Any 1890».

¹² Expedient ANC-715-T-1041: «Sessions de la Comissió encarregada de la creació del Museu de Reproduccions Artístiques. Anys 1890-1891». Imatge 12/689.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Salvador SANPERE I MIQUEL, *Aplicació del art á l'industria: principis a que deurien subjectarse las instituciones d'aplicació en Espanya*, Barcelona, Imprenta La Renaixensa, 1881.

¹⁵ Expedient ANC-715-T-1041: «Sessions de la Comissió encarregada de la creació del Museu de Reproduccions Artístiques. Anys 1890-1891». Imatge 173/689.

¹⁶ Edifici central de l'Exposició Universal del 1888. Tenia una superfície de 70.000 m². La construcció, obra de Jaume Gustà i Bondia, tenia forma de ventall amb un seguit de galeries radials i una nau central flanquejada per dues torres de

48 m. La nau central es va conservar després de l'Exposició Universal i el 1891 s'hi va inaugurar el Museu de Reproduccions. Les males condicions de l'edifici es van agreujar amb el temps i el seu abandó progressiu. Va ser enderrocat l'any 1930.

¹⁷ Expedient ANC-715-T-1041: «Sessions de la Comissió encarregada de la creació del Museu de Reproduccions Artístiques. Anys 1890-1891». Imatge 73-74/689.

¹⁸ Expedient ANC-715-T-1041: «Sessions de la Comissió encarregada de la creació del Museu de Reproduccions Artístiques. Anys 1890-1891». Imatge 662/689.

¹⁹ Expedient ANC-715-T-1041: «Sessions de la Comissió encarregada de la creació del Museu de Reproduccions Artístiques. Anys 1890-1891». Imatges 459-460/689.

²⁰ Pilar VÉLEZ (ed.), *L'exaltació del llibre al Vuitcents: art, indústria i consum a Barcelona*, Barcelona, Biblioteca de Catalunya, Ajuntament de Barcelona, 2008.

²¹ Expedient ANC-715-T-1041: «Sessions de la Comissió encarregada de la creació del Museu de Reproduccions Artístiques. Anys 1890-1891». Imatge 154/689.

²² Esteve CLADELLAS, «La Biblioteca d'Art i Arqueologia», *Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona*, vol. 1, núm. 1, 1931, p. 15-18: 15.

²³ Expedient ANC-715-T-1041: «Sessions de la Comissió encarregada de la creació del

que pretenien ser una eina d'aprenentatge per contribuir a l'educació formal dels estudiants, artesans i artistes. Aquesta finalitat va portar Salvador Sanpere i Miquel a adquirir diverses «obras de láminas, prácticas»,²³ tenint en compte «el provecho que podrán sacar nuestros escultores, forjadores-cerrajeros».²⁴ No volia comprar «libros para los sabios»;²⁵ compartia l'opinió d'Antoni Garcia Llansó segons la qual la biblioteca era un element auxiliar «para completar las enseñanzas que pueden cosecharse en este museo».²⁶

La primera seu va estar ubicada a la testera nord-oest de la nau central del Palau de la Indústria i hi romangué instal·lada fins al 1902, any en què, a conseqüència de les greus deficiències d'aquest edifici, es traslladà al Saló del Tron de l'Antic Arsenal de la Ciutadella (o Palau Reial). La biblioteca va néixer lligada al Museu de Reproduccions, però l'any 1895, amb l'acord municipal de reunir els museus artístics a la nau central del Palau de la Indústria,²⁷ començà a actuar com a biblioteca auxiliar de tots.²⁸

Fins al 1902 formava part d'una estructura administrativa que la sotmetia a les decisions del consistori i n'alentia les gestions. Malgrat això, Josep-Lluís Pellicer, el secretari director del Museu de Reproduccions,²⁹ no deixà mai de reivindicar la importància de la «sección de librería», va proposar l'adquisició de diversos llibres i va reclamar l'enquadrernació d'uns quants volums.

Progressivament va anar guanyant autonomia, primer acompanyada de la Junta Municipal de Museus i Belles Arts i, a partir de l'any 1906, de la Junta de Museus, que dictà algunes disposicions, com ara la formació d'una ponència d'adquisicions l'any 1912 i la creació d'una plaça de bibliotecari aquell mateix any, que fou ocupada per Joaquim Folch i Torres.

Les compres de Salvador Sanpere i Miquel a Ferdinando Ongania de Venècia i Karl W. Hiersemann de Leipzig

L'any 1890, la Comissió General del Museu de Reproduccions Artístiques va decidir confiar a Salvador Sanpere i Miquel, en virtut dels seus mèrits reconeguts en temes artístics, la missió d'adquirir els exemplars que havien de constituir la base principal del museu que estaven organitzant.

Al llarg del seu viatge per Europa i, malgrat l'escàs pressupost de què disposava,³⁰ establí contactes amb l'editor Ferdinando Ongania de Venècia i amb el llibreter antiquari Karl W. Hiersemann de Leipzig, als quals adquirí nombrosos llibres amb destinació a la biblioteca. Hi va destinar un import superior a 16.000 pessetes, el 10% del pressupost total del museu.

La finalitat de Sanpere en adquirir-los no era altra que influir directament en la producció artística industrial catalana.³¹

Obres adquirides a Ferdinando Ongania (annex 1)

A Ferdinando Ongania (1842-1911) —la «gran casa editorial-artística de Itàlia»—³² efectuà una compra per valor de 5.094 pessetes. Aquest editor, especialitzat en publicacions relacionades amb Venècia, fou pioner a detectar les possibilitats que podia tenir l'aplicació de tècniques fotogràfiques en les imatges de llibres d'art i, com ja hem dit, els mitjans de reproducció eren un factor decisiu a l'hora de determinar la compra de llibres.

Salvador Sanpere en va adquirir l'obra més emblemàtica i monumental, *La Basilica di san Marco in Venezia illustrata nella storia e nell'arte da scrittori veneziani*, una edició numerada de cinc-cents exemplars, per un preu de 1.866,40 pessetes. El seu aparell il·lustratiu inclou una col·lecció impressionant d'eliotipies, cromolitografies, eliografies i gravats capaços de transportar el lector a l'ambient de l'església, ja que conté una «reproducción fiel de la arquitectura, escultura y mosaicos de la Basílica de una ejecución tan fiel como hermosa».³³ A banda, els textos estan signats pels erudits coneguts de l'època —Ferdinando Apollonio, Camillo Boito, Raffaele Cattaneo, Pompeo Gherardo Molmenti i Antonio Pasini, entre d'altres— i són el resultat de nombroses investigacions.

No obstant, la seva producció editorial recull més d'un centenar de títols que també contenen il·lustracions de qualitat. Salvador Sanpere es va decidir per la compra de diverses obres amb reproduccions de dibuixos originals d'artistes italians, «dignos de exposición pues se pueden llegar a confundir hasta con los originales»:³⁴ *Raccolta di 120 principale disegni originali di Michelangelo, Raffaello, Leonardo da Vinci, Tiziano e d'altri celebri artisti...* amb reproducció d'obres conservades a l'Accademia di Belle Arti de Venècia i *Raccolta di riproduzione di sessanta disegni originali dei più grandi artisti italiani: Michelangelo, Raffaello, Leonardo da Vinci, Tiziano, Paolo Veronese, ecc.* de la col·lecció Giovanni Cobaricchini.

També va adquirir alguns volums de la col·lecció *Raccolta di opere antiche sui disegni dei merletti di Venezia*,³⁵ facsimils d'obres renaixentistes amb reproduccions de puntes venecianes de gran interès, tant artístic com industrial, i que segur que responien a la vessant didàctica de la biblioteca. El preu d'aquest lot va ser de 492 pessetes. Tanmateix, es va subscriure per un any a dues revistes mensuals: *Arte Italiana Decorativa e Industriale* i *Portafoglio delle Arti Decorative in Italia*.

Museu de Reproduccions Artístiques. Anys 1890-1891». Imatge 452/689.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Expedient ANC-715-T-1041: «Sessions de la Comissió encarregada de la creació del Museu de Reproduccions Artístiques. Anys 1890-1891». Imatge 452/689.

²⁶ Antonio GARCIA LLANSÓ, «Museo Municipal de Reproducciones Artísticas», *La Vanguardia*, Barcelona, 3/3/1893, p. 4.

²⁷ Expedient ANC-715-T-1383: «Acord de la Comissió Municipal de Biblioteques, Museus i Exposicions Artístiques d'ampliar la Nau Central de Parc per traslladar-hi els Museus Municipals». Imatge 18/138.

²⁸ Expedient ANC1-715-T-106: «Acta de la sessió de la Comissió Municipal de Biblioteques, Museus i Exposicions Artístiques de 01.02.1896». Imatge 3/8.

²⁹ Va ser nomenat el novembre del 1890.

³⁰ «Nada tan fácil como formar una biblioteca de arte cuando el presupuesto es indefinido porque son inagotables los catálogos; nada tan difícil cuando la economía se impone a la discreción que exige toda naciente institución». Expedient ANC-715-T-1041: «Sessions de la Comissió encarregada de la creació del Museu de Reproduccions Artístiques. Anys 1890-1891». Imatge 151/689.

³¹ Adela LABORDA I AGUSTÍ, «Sobre la formació del fondo del siglo XIX del Departamento

de Fotografia del Museu Nacional d'Art de Catalunya (Barcelona)» (en premsa).

³² Expedient ANC-715-T-1041: «Sessions de la Comissió encarregada de la creació del Museu de Reproduccions Artístiques. Anys 1890-1891». Imatge 152/689.

³³ Expedient ANC-715-T-1041: «Sessions de la Comissió encarregada de la creació del Museu de Reproduccions Artístiques. Anys 1890-1891». Imatge 153/689.

³⁴ Expedient ANC-715-T-1041: «Sessions de la Comissió encarregada de la creació del Museu de Reproduccions Artístiques. Anys 1890-1891». Imatge 155/689.

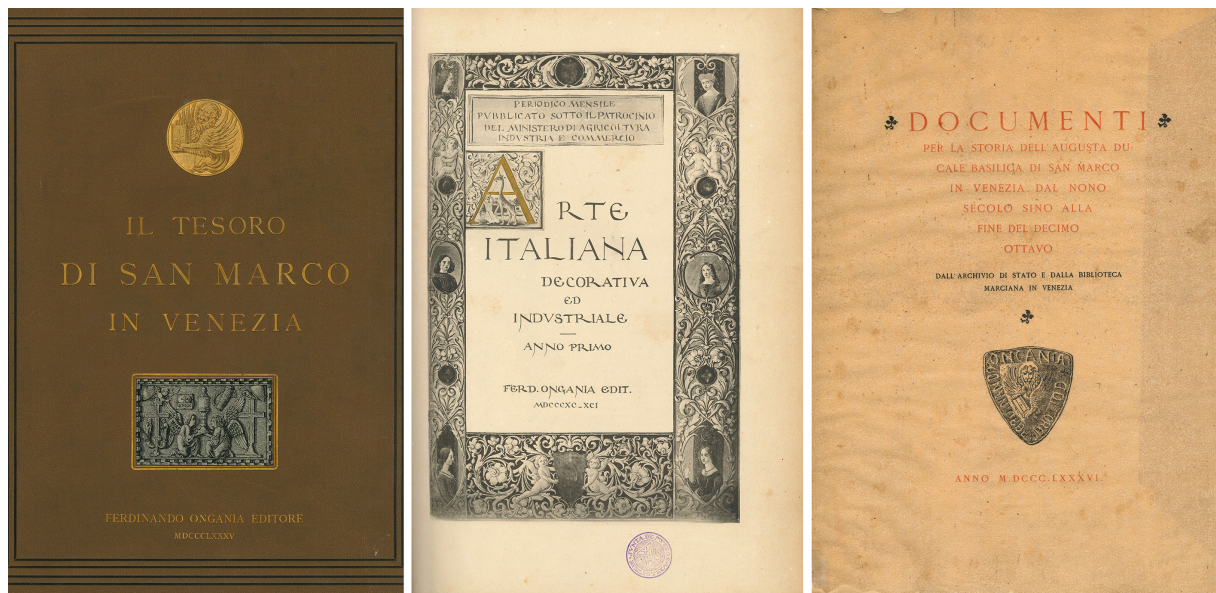
³⁵ Alguns volums de la col·lecció es conserven actualment a la biblioteca del Museu del Disseny de Barcelona.

Finalment va comprar *Le Case ed i monumenti di Pompei disegnati e descritti*³⁶ de Fausto i Felice Niccolini, publicada a Nàpols per lliuraments entre els anys 1854 i 1896 i valorada en 1.575 pessetes. Salvador Sanpere la considerava una «obra rara por su corte, por su mérito artístico y por la muerte de su autor que le ha puesto término pero sin que por esto quede incompleta».³⁷ S'hi documenten gràficament edificis, frescos, estàtues i objectes quotidians de la ciutat de Pompeia «fielmente reproducidos por Niccolini en dibujos y colores cuando estos son precisos» (fig. 3).³⁸

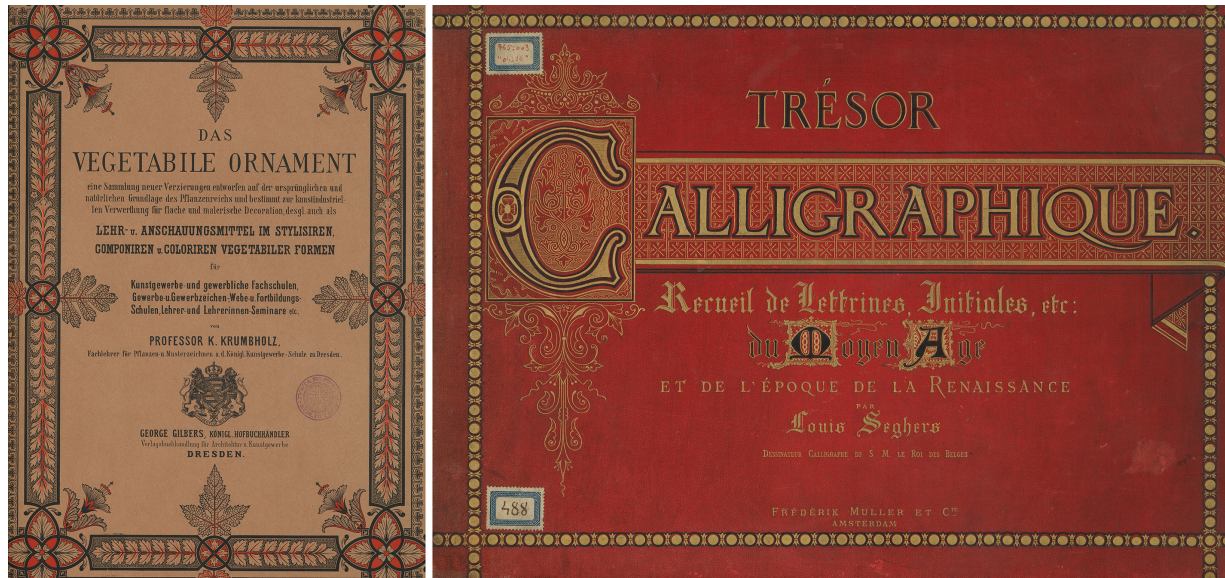
Obres adquirides a Karl W. Hiersemann (annex 2)

La compra de llibres que va efectuar a Leipzig fou més nombrosa que la de Venècia, ja que la despesa total va ser d'11.320,29 pessetes. A diferència de Ferdinando Ongania, que era principalment editor, Karl W. Hiersemann era un llibreter antiquari amb reputació internacional, especialitzat en arts orientals i decoratives, arquitectura, numismàtica i genealogia.

Salvador Sanpere va adquirir obres publicades en italià, francès i alemany, majoritàriament àlbums amb reculls d'il·lustracions en forma de carpetes amb làmines soltes, la qual cosa posa novament de manifest la rellevància dels llibres il·lustrats a finals del segle XIX i el fet que la imatge va tenir una gran importància en els inicis de la biblioteca. En

3. Cobertes d'algunes de les obres que Salvador Sanpere i Miquel va adquirir a Ferdinando Ongania de Venècia.

4. Cobertes de dues obres adquirides per Salvador Sanpere i Miquel a Karl W. Hiersemann de Leipzig.

destaca molt especialment *l'Encyclopédie des arts décoratifs de l'Orient* d'Adalbert de Beaumont, Eugène Collinot i Victor Champier amb sis volums —que ofereixen una visió global de les arts decoratives orientals— amb cromolitografies, amb un tiratge limitat de cinc-cents exemplars a París per Canson (fig. 4).

Conclusions

L'organització del Museu de Reproduccions Artístiques que va ser inaugurat a Barcelona l'any 1891 posà en evidència la necessitat que el museu disposés d'una biblioteca que respongués a la seva vocació didàctica.

Salvador Sanpere i Miquel, l'encarregat de comprar els objectes que havien de formar la seva col·lecció, va fer una despesa considerable en l'adquisició de llibres a l'editor Ferdinando Ongania de Venècia i al llibreter antiquari Karl W. Hiersemann de Leipzig. Els llibres tenien les il·lustracions com a veritables protagonistes, en ocasions en detriment del text. La imatge i els seus mitjans de reproducció van representar un factor determinant en les decisions de compra, atès que el seu objectiu era servir de complement visual i eixamplar l'horitzó de les col·leccions que s'exposaven al Museu de Reproduccions, a més de tenir una finalitat didàctica envers els artistes, artesans i industrials de la ciutat.

³⁶ Es conserva a la biblioteca del Museu Arqueològic, que va néixer de la segregació dels fons bibliogràfics de temàtica arqueològica de la Biblioteca de la Junta de Museus. Expedient ANC-715-T-4469: «Deposit dels fons arqueològics propietat de la Junta de Museus al Museu d'Arqueologia».

³⁷ Expedient ANC-715-T-1041: «Sessions de la Comissió encarregada de la creació del Museu de Reproduccions Artístiques. Anys 1890-1891». Imatge 152/689.

³⁸ *Ibidem*.

L'adquisició de llibres duta a terme per Salvador Sanpere i Miquel constitueix el nucli de la Biblioteca Joaquim Folch i Torres del Museu Nacional d'Art de Catalunya, una de les biblioteques especialitzades en art més importants d'Espanya. Algunes publicacions han apuntat que el seu origen està lligat a l'organització de l'Exposició Universal del 1888. Sabem que del certamen es va aprofitar part del mobiliari al Palau de la Indústria, seu del Museu de Reproduccions Artístiques, però no existeix constància, en contra del que s'ha afirmat fins ara, d'una col·lecció de llibres que s'incorporés al fons de la seva biblioteca. Els llibres que la Comissió Liquidadora de l'Exposició Universal va cedir a l'Ajuntament de Barcelona eren de caràcter científic i tècnic, i estaven destinats a les biblioteques populars.

Yolanda Ruiz Ruiz
Museu Nacional d'Art de Catalunya
yolanda.ruiz@museunacional.cat

L'ADQUISICIÓ DE LLIBRES FETA PER SALVADOR SANPERE I MIQUEL L'ANY 1890, ORIGEN DE LA BIBLIOTECA JOAQUIM FOLCH I TORRES DEL MUSEU NACIONAL D'ART DE CATALUNYA

Els historiadors de l'art català coneixen bé la importància del paper de Salvador Sanpere i Miquel en la formació de la col·lecció del Museu de Reproduccions Artístiques que fou inaugurat a Barcelona el dia 29 de juny de 1891.

El més desconegut és la despesa que va dur a terme l'any 1890, en comprar llibres per formar una biblioteca auxiliar al museu esmentat i que és el nucli de l'actual Biblioteca Joaquim Folch i Torres del Museu Nacional d'Art de Catalunya. La formació d'aquesta biblioteca no va ser fruit de la casualitat, sinó la conseqüència directa i meditada del procés d'organització del Museu de Reproduccions Artístiques.

Paraules clau: adquisició, patrimoni bibliogràfic, Museu de Reproduccions Artístiques, Biblioteca Joaquim Folch i Torres, Salvador Sanpere i Miquel

THE ACQUISITION OF BOOKS CARRIED OUT BY SALVADOR SANPERE I MIQUEL IN THE YEAR 1890, ORIGIN OF THE MNAC'S JOAQUIM FOLCH I TORRES LIBRARY

The important role played by Salvador Sanpere i Miquel in the formation of Museu de Reproduccions Artístiques' collection is well known by Catalan art historians. This collection opened on 29 June 1891, in Barcelona.

Although the fact that went to significant expense in 1890 to contribute to buying books to create in auxiliary library is unknown by a lot of people, it's such an important fact because these books were the source of the creation of the Joaquim Folch i Torres Library. The formation of the library wasn't a result of chance but a considered consequence of the process of organization of the Museu de Reproduccions Artístiques.

Keywords: acquisitions, bibliographic heritage, Museu de Reproduccions Artístiques, Joaquim Folch i Torres Library, Salvador Sanpere i Miquel

³⁹ La relació està ordenada alfabèticament per autors. En cas de no tenir-ne, s'ha alfabeticitzat per la primera paraula del títol (sempre que no sigui un article).

Annex 1. Relació d'obres adquirides per Salvador Sanpere i Miquel a l'editor Ferdinando Ongania de Venècia que es conserven a la Biblioteca Joaquim Folch i Torres³⁹

Arte italiana decorativa e industriale, Milà, Ulrico Hoepli, 1890-1911.

La Basilica di San Marco in Venezia illustrata nella storia e nell'arte da scrittori veneziani, Venècia, F. Ongania, 1881-1893.

CATTANEO, Raffaele. *L'architettura in Italia dal secolo VI al mille circa: ricerche storico-critiche*, Venècia, F. Ongania, 1888-1889.

DAMIANI ALMEYDA, Giuseppe. *Istituzioni ornamentali sull'antico e sul vero*, Torí, Carlo Clausen [1890].

Esemplario di lavori dove le tenere fanciulle & altre donne nobile potranno facilmente imparare il modo & ordine di lavorare, cusire, raccammare, finalmente far tutte quelle gentilezze et lodevili opere, le quali po fare una donna virtuosa con laco in mano, con li suoi compassi et misure, Venècia, F. Ongania, 1878.

JACOBI, Carlo. *Acque-forti dei Tiepolo: collezione di 100 tavole riprodotte*, Venècia, F. Ongania, 1879.

JACOBI, Carlo. *Acque-forti dei Tiepolo: seconda collezione di 100 tavole riprodotte*, Venècia, F. Ongania, 1881.

Libro primo[quarto] de rechami p[er] el quale se impara in diversi modi lordine e il modo de recamare: cosa no[n] mai piu fatta ne stata mostrata, el qual modo se insegna al lettore voltando la carta, Venècia, F. Ongania, 1878-1880.

MOLMENTI, Pompeo. *Tiepolo: la Villa Valmarana*, Venècia, F. Ongania, 1880.

PASINI, Antonio. *Il Tesoro di San Marco in Venezia*, Venècia, F. Ongania, 1885-1887.

Portafoglio delle arti decorative in Italia, Venècia, F. Ongania, 1890-[1893?].

Raccolta delle vere da pozzo (marmi pluteali) in Venezia, Venècia, F. Ongania, 1889.

Raccolta di 120 principali disegni originali di Michelangelo, Raffaello, Leonardo da Vinci, Tiziano e d'altri celebri artisti esistenti nella R. Accademia di belle arti in Venezia, Venècia, F. Ongania, 1877.

Raccolta di battitori a Venezia, Venècia, G. B. Brusa, 1879.

Raccolta di riproduzioni di sessanta disegni originali dei più grandi artisti italiani: Michelangelo, Raffaello, Leonardo da Vinci, Tiziano, Paolo Veronese, ecc. Tratti dalla collexione di G. Colbacchini in Venezia, Venècia, F. Ongania, 1877.

SALAZARO, Demetrio. *Studi sui monumenti della Italia meridionale dal IV ai XIII secolo*, Nàpols, Tip. A. Morelli, 1871-1880.

Serena: opera nova di recami nella quale si ritrova varie & diuerse sorte di punti in stuora, & punti a filo, & medesimamente di punto scritto & a fogliami, & punto in stuora a scacchetti, & alcuni groppi incordonati, & rosete, doue ogni virtuosa giouene potra facilissimamente fare ogni sorte di bellissimo laurierio. Opera non men utile che necessària, Venècia, F. Ongania, 1878.

- TAGLIENTE, Giovanni Antonio. *Esemplario nuovo che insegna a le donne a cuscire, a raccamare et a disegnare a ciascuno et anchora e di grande utilita ad ogni artista, per esser il disegno a ogniuno necessario*, Venècia, F. Ongania, 1878.
- VALVASSORI, Giovanni Andrea. *Opera nuova universal intitulata Corona di ricami dove le venerande donne e fanciulle trovarano di varie opere per far colari di camisiola ... novamente stampata ... citta di Vineggia per Giovaniandrea Vavassore detto Guadagnio*, Venècia, F. Ongania, 1878.
- ZOPPINO, Nicolò. *Gli universali dei belli recami antichi, e moderni: ne i quali un pellegrino ingegno, si di huomo come di donna, potra in questa nostra età con l'ago vertuosamente esercitarsi. Non anchora da alcuni altri dati in luce*, Venècia, F. Ongania, 1878.

⁴⁰ La relació està ordenada alfabèticament per autors. Quan no n'hi ha, s'ha alfabètitzat per la primera paraula del títol (sempre que no sigui un article).

Annex 2. Relació d'obres adquirides per Salvador Sanpere i Miquel a l'antiquari llibreter Karl W. Hiersemann de Leipzig que es conserven a la Biblioteca Joaquim Folch i Torres⁴⁰

- Aus der Kunst-Schmiede-Eise-Sammlung des Architekten Friedrich Hasselmann in München*, Munchen, Joseph Ulbert, 1881.
- BALDANCOLI, Pietro. *Motivi di decorazioni moderne*, Torí, A. Charvet-Grassi [189-].
- BOCK, Franz. *Geschichte der liturgischen Gewänder des Mittelalters: oder, Entstehung und Entwicklung der kirchlichen Ornate und Paramente: in Rücksicht auf Stoff, Gewebe, Farbe, Zeichnung, Schnitt und rituelle Bedeutung nachgewiesen*, Bonn, Henry & Cohen, 1859-1871.
- BOITO, Camillo. *Ornamenti di tutti gli stili classificati in ordine storico*, Milà, Ulrico Hoepli, 1881.
- BRECHENMACHER, Franz. *Moderne Kunstschmiedearbeiten*, Berlín, C. Claesen & Cie [1888-1890?].
- COLLINOT, E.; BEAUMONT, Adalbert de; CHAMPIER, Victor. *Encyclopédie des arts décoratifs de l'Orient: Ornaments arabes: recueil de dessins pour l'art et l'industrie*, París, Canson, 1883.
- COLLINOT, E.; BEAUMONT, Adalbert de; CHAMPIER, Victor. *Encyclopédie des arts décoratifs de l'Orient: Ornaments de la Chine: recueil de dessins pour l'art et l'industrie*, París, Canson, 1883.
- COLLINOT, E.; BEAUMONT, Adalbert de; CHAMPIER, Victor. *Encyclopédie des arts décoratifs de l'Orient: Ornaments de la Perse: recueil de dessins pour l'art et l'industrie*, París, Canson, 1883.
- COLLINOT, E.; BEAUMONT, Adalbert de; CHAMPIER, Victor. *Encyclopédie des arts décoratifs de l'Orient: Ornaments du Japon: recueil de dessins pour l'art et l'industrie*, París, Canson, 1883.
- COLLINOT, E.; BEAUMONT, Adalbert de; CHAMPIER, Victor. *Encyclopédie des arts décoratifs de l'Orient: Ornaments turcs: recueil de dessins pour l'art et l'industrie*, París, Canson, 1883.

- COLLINOT, E.; BEAUMONT, Adalbert de; CHAMPIER, Victor. *Encyclopédie des arts décoratifs de l'Orient: Ornaments vénitiens, hindous, russes, etc.: recueil de dessins pour l'art et l'industrie*, Paris, Canson, 1883.
- Das K. K. Hof-Opernhaus in Wien*, Viena, Ad. Lehmann [1885].
- FELIX, Eugen. *Kunstsammlung von Eugen Felix in Leipzig*, Leipzig, Karl W. Hiersemann, 1885.
- FISCHBACH, Friedrich. *Ornament-album*, Wiesbaden, Selbstverlag [1892].
- FLINDT-NÜRNBERG, Paul. *Entwürfe zu Gefässen und Motiven für Goldschmiedearbeiten Serie 1: 33 Blatt in Lichtdruck nach Originalblättern in Punzmanier von Paul Flindt-Nürnberg (1570-1620)*, Leipzig, Karl W. Hiersemann [c. 1890].
- GARNIER, Charles. *Le Nouvel Opéra de Paris*, Paris, Librairie générale de l'architecture et des travaux publics, Ducher et Cie, 1878-1881.
- Gewerbehalle*, Stuttgart, J. Engelhorn [1863-1897].
- HABERMANN, Franz Xaver. *Rococo: Auswahl ornamentaler Motive des XVIII Jahrhunderts*, Leipzig, Karl W. Hiersemann, 1887.
- HABERMANN, Franz Xaver. *Rococo-Möbel*, Leipzig, Karl W. Hiersemann, 1887.
- JAVET, *Dessin industrial*, Berlín, Ch. Claesen und Cie [1885].
- KRETSCHMER, Albert; ROHRBACH, Carl. *Die Trachten der Völker vom Beginn der Geschichte bis zum 19. Jahrhundert*, Leipzig, J. G. Bach, 1882.
- KRUMBHOLZ, Karl. *Das vegetabile Ornament; eine Sammlung neuer Verzierungen entworfen auf der ursprünglichen und natürlichen Grundlage des Pflanzenreichs und bestimmt zur kunstindustriellen Verwerthung für flache und male-riche Decoration...*, Dresden, G. Gilbers [1880].
- LACROUX, J. *La brique ordinaire au point de vue décoratif*, Paris, Librairie général d'architecture et des travaux publics, Ducher et Cie, 1878.
- LAUNAY, Marie de. *L'architecture ottomane*, Constantinople [s. n.], 1873.
- LAY, Felix. *Ornamenti jugoslavenske domace i umjetne obrtnosti = Ornamente südslavischer nationaler Haus und Kunst-Industrie = Ornaments des arts et metiers des Slaves du sud*, Viena, Stockinger & Morsack, 1875-1884.
- LESSING, Julius. *Ancient oriental carpet patterns after pictures and origins of the fifteenth and sixteenth centuries*, Londres, H. Sotheran & Co., 1879.
- LÉVY, Edmond. *Histoire de la peinture sur verre en Europe et particulièrement en Belgique*, Brussel-les, Tircher, 1860.
- LIÈVRE, Edouard. *Les arts décoratifs à toutes les époques*, Paris, Morel et Cie, 1870.
- LORICHS, Gustaf Daniel de. *Recherches numismatiques concernant principalement les médailles celtibériennes*, Paris, Firmin Didot, 1852.
- LOUANDRE, Charles. *Les arts somptuaires: histoire du costume et de l'ameublement et des arts et industries qui s'y rattachent*, Paris, Hanfard-Maugé, 1857-1858.
- LUTHMER, Ferdinand. *Ornamental jewellery of the Renaissance, in relation to costume, designed from original gems and authentic paintings of the fifteenth, sixteenth & seventeenth centuries...*, Londres, H. Sotheran, 1882.
- MACFARLANE & Co. *Catalogue of MacFarlane's Castings*, Glasgow, MacFarlane & Co, 1876.

- MAUL, Johannes. *Deutsche Bucheinbände der Neuzeit. Eine Sammlung ausgeführter Arbeiten aus deutschen Werkstätten*, Leipzig, K.W. Hiersemann, 1888.
- Original-Compositionen zu Flachmustern: Tapeten, Gewebe, Intarsien...*, Dresden, G. Gilberts [1880].
- Palast-architektur von Ober-Italien und Toscana: vom xv bis xvii Jahrhundert*, Berlín, E. Wasmuth, 1886.
- POLISCH, Charles. *Neue Decorations-Motive = Motifs de décorations moderne = Vorlagen für Maler, Bildhauer, Modelleure, Holzschnitzer, Glasätzer, Graveure und Ciseleure*, Berlín, Ch. Claesen [1883?]-1886.
- PRISSE D'AVENNES, Achille Constant Théodore Émile. *La décoration arabe. Décors muraux, plafonds, mosaïques, dallages, boiseries, vitraux, étoffes, tapis, reliures, faiences, ornements divers. Extraits du grand ouvrage «L'art arabe», choisis, classés et arrangés par les editeurs / Prisse d'Aveshes*, París, J. Savoy et Cie, 1885.
- QUENTEL, Peter. *Musterbuch für Ornamente und Stickmuster*, Leipzig, Karl W. Hiersemann [1882].
- SEGHERS, Louis. *Trésor calligraphique: recueil de lettrines, initiales etc. Du moyen âge et de l'époque de la Renaissance*, Anvers, Louis Seghers et fils [1878].
- Spitzen und Weiss-Stickereien des xvi-xviii. Jahrhunderts: mit Genehmigung des Königlichen Ministeriums des Innern*, Dresden, Stengel & Markert, 1889.
- STASOV, Vladimir Vasilévich. *L'ornement slave et oriental d'après les manuscrits anciens et modernes*, Sant Petersburg, M. Illine, 1884.
- STOCKBAUKER, Jacob. *Abbildungen von Mustereinbänden aus der Blüthzeit der BuchbinderKunst*, Leipzig, Karl W. Hiersemann [1890].
- VIEL-CASTEL, Horace. *Collection de costumes, armes et meubles pour servir à l'histoire de la Révolution française et de l'Empire*, París, Canson et Cie, 1835.
- Vorlagen für Bronze-Arbeiten*, Viena, R. V. Waldheim [1900].
- WARING, John Burley. *Art treasures of the United Kingdom from the Art Treasures exhibition*, Manchester, Londres, Day and son, 1858.
- WEALE, John. *Divers works of early masters in Christian decoration*, Londres [W. Hughes], 1846.
- WESSELY, Joseph Edward. *Das Ornament und die Kunstindustrie in ihrer geschichtlichen Entwicklung auf dem Gebiete des Kuntsdruckes*, Berlín, R. Stricker, 1877-.

Aquest article ha estat publicat originalment a **Matèria. Revista internacional d'Art** (ISSN en línia: 2385-3387)

Este artículo ha sido publicado originalmente en **Matèria. Revista internacional d'Art** (ISSN en línea: 2385-3387)

This article was originally published in **Matèria. Revista internacional d'Art** (Online ISSN: 2385-3387)

MATÈRIA

Revista internacional d'Art

Els autors conserven els drets d'autoria i atorguen a la revista el dret de primera publicació de l'obra.

Els textos es difondran amb la llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada de Creative Commons, la qual permet compartir l'obra amb tercers, sempre que en reconeguin l'autoria, la publicació inicial en aquesta revista i les condicions de la llicència: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

Los autores conservan los derechos de autoría y otorgan a la revista el derecho de primera publicación de la obra.

Los textos se difundirán con la licencia de Atribución-NoComercial-SinDerivadas de Creative Commons que permite compartir la obra con terceros, siempre que éstos reconozcan su autoría, su publicación inicial en esta revista y las condiciones de la licencia: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.es>

The authors retain copyright and grant the journal the right of first publication.

The texts will be published under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial-NoDerivatives License that allows others to share the work, provided they include an acknowledgement of the work's authorship, its initial publication in this journal and the terms of the license: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.en>

